

FARG'ONA-TOSHKENT MAQOM YO'LLARIDAN "KUYGAY" HAQIDA

Juraboeva Kamola

ADPI, "Ijtimoiy gumanitar fanlar va san'at" fakulteti

Musiqqa ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Farg'ona Toshkent maqom yo'llari "Kuygay" maqomi janri yoritilgan. Maqolaning asosiy mohiyati shundan iboratki "Kuygay" maqomi, bastakorining hayoti, uning aytim va cholg'u yo'llari va hozirgi zamonazimda prizidentimiz tomonidan maqomga qanday etiborlar berilayotganlari yoritilgan.

Abstract: This article covers the genre of Fergana Tashkent status roads "Kuygay". The main essence of the article is that the status of "Kuygay", the life of its composer, its ways of saying and playing the instrument, and how our president pays attention to the status in our modern times are highlighted.

Аннотация: В данной статье рассматривается жанр дороги Фергана-Ташкент статуса «Куйгай». Основная суть статьи заключается в том, что освещен статус «Куйгай», жизнь его композитора, его манера говорить и играть на инструменте, а также то, как наш президент обращает внимание на статус в наше современное время.

Kalit so'zlar: Kuygay, muqanna, nasib, musiqali drama, shashmaqom, nasr, tasnif, mushkilot.

Kirish.

O'zbekistonda maqom san'atiga doir yangi qonunlar va qarorlar bir necha yo'nalishda amalga oshirilmoqda. 2023-yilning avgustida Prezident qarori bilan maqom san'atini rivojlantirish bo'yicha choralar belgilangan. Bunda maqom ansambllari va ijodiy jamoalarning oylik ish haqi miqdori oshirilishi, gastrol safarlari rejasi tuzilgan. Shuningdek, maqom san'atiga ko'proq e'tibor qaratilib, yosh ijrochilarni qo'llab-quvvatlash va sohada ish o'rinlari yaratish kabilar ham rejalashtirilgan. Shu tarzda, maqom san'atining ommalashuvi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi orqali bu noyob madaniy merosni saqlab qolish va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbek milliy maqom san'ati markazi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrdagi PQ-3391-son qarori bilan tashkil etilgan. Markaz maqom san'ati, uning o'rganilishi va rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, ilmiy tadqiqotlar o'tkazish, yosh avlodni maqom musiqasiga jalb qilish va uni o'rgatish hamda xalqaro miqyosda o'zbek maqom san'atining nufuzi va ahamiyatini oshirish maqsadida faoliyat ko'rsatadi.¹

¹ [https://uz-m-wikipedia-org.translate.google/wiki/Maqom? x tr sl=uz& x tr tl=ru& x tr hl=ru& x tr pto=sc](https://uz-m-wikipedia-org.translate.google/wiki/Maqom?x_tr_sl=uz&x_tr_tl=ru&x_tr_hl=ru&x_tr_pto=sc)

Prezidentimizning bu qarori maqomni va albatta an'anaviy xonandalikni ham rivojlanishi uchun juda katta turtki bo'ldi. Ushbu qaror chiqqanidan boshlab bugunga qadar ham ko'plab yutuqlarga erishdik. Shu qatorda bizning musiqiy merosimiz bo'lgan maqom san'atining 2024-yildagi anjumani Jizzahda YUNESKO va AYSESKO xalqaro tashkilotlari homiyligida o'tkazildi. Shuningdek ushbu anjumanda xalqaro tanlov ham o'tkazildi. Tanlovda ishtirokchilar maqom san'atini ijro etish bo'iycha mahoratini ko'rsatdilar. Bu ham bizning musiqiy merosimiz dunyo jabhalaridagi san'atning bir turi bo'lib kengayotgani va tanilyotganidan dalolatdir.²

“Shashmaqom” — bu O'zbekistonda va umuman Markaziy Osiyoda keng tarqalgan an'anaviy musiqa tizimi bo'lib, o'z ichiga turli musiqiy shakllar va ijro usullarini oladi. “Shashmaqom” nomi “shash” (olti) va “maqom” (tartib yoki sistema) so'zlaridan kelib chiqqan bo'lib, bu tizimda olti asosiy maqom mavjud, har biri o'ziga xos melodik va ritmik strukturalarga ega.³

Shashmaqom asosan Buxoro va Samarqand shaharlarida rivojlangan bo'lib, unda ko'plab sozandalar, hofizlar va musiqiy olimlar hissasini qo'shgan. "Kuygay" bastakorlik musiqasi esa ayniqsa Buxoro maktabi uchun xos bo'lgan. Bu maqomning ijrosi davomida ohangning o'zgaruvchanligi va murakkab ritmik tuzilishi asarning chuqurligini va ma'nosini yanada boyitadi.

Kuygay — Farg'ona-Toshkent maqom tizimining muhim yo'llaridan biri bo'lib, o'zbek milliy musiqasi tarixida alohida o'rin tutadi. Ushbu bastakorlik musiqasi yo'li qadimiy an'analar asosida shakllangan bo'lib, uning ohanglari va tuzilishi xalqning ma'naviy-estetik dunyoqarashini yuksaltirishga xizmat qilgan.

Kuygay asosan lirik xarakterga ega bo'lib, musiqiy tuzilishi orqali tinglovchida chuqur hissiyotlar uyg'otadi. Uning ohanglarida nafislik, lirizm va ruhiy sokinlik hukmron. Bu bastakorlik musiqasi yo'li ijro etilganda, sozandalar va xonandalar musiqaning ichki ruhiy mazmunini yanada boyitishga alohida e'tibor qaratadi.

"Kuygay" ashullasi "Muqanna" musiqali dramasiga kuy bastalagan mashhur o'zbek bastakori va hofiz san'atkor Yunus Rajabiy hamda uning farzandi Hasan Rajabiy ijrosida xalqimiz o'rtasida mashhur bo'lgan. Hamid Olimjonning bu mashhur

"Kuygay" bastakorlik musiqasi O'zbek klassik musiqa an'anasida yetakchi o'rinlardan birini egallagan muhim maqomlardan biridir. Ushbu maqom asosan dardli, hasratli va diltortar ohangga ega bo'lib, unda insonning dard-u g'ami, ayriliq, sog'inch va hayotning murakkabliklari aks etadi. "Kuygay" nomi o'zi ham kuyish, his-tuyg'u bilan to'lish ma'nosini anglatadi.

Tarixi jihatidan, "Kuygay" bastakorlik musiqasi asrlar davomida rivojlanib kelgan va u O'zbek xalqining turli davrlardagi hayotiy kechinmalari, ruhiy holatlarini ifoda etuvchi muhim madaniy meros hisoblanadi. U ko'pincha sozandalar tomonidan

² <https://phoenixpublication.net/index.php/TTVAL/article/view/959>

³ <https://phoenixpublication.net/index.php/TTVAL/article/view/959>

doira, tanbur, dutor kabi an'anaviy cholg'u asboblarida ijro etiladi.

Maqom ijrosi paytida kuyga uyg'un ravishda shoirlarning dardli va falsafiy she'rlari ham aytilishi mumkin. Bu esa asarning yanada chuqur va ta'sirchan bo'lishiga hissa qo'shadi.

"Kuygay" bastakorlik musiqasi O'zbekistonda nafaqat milliy musiqiy merosning bir qismi sifatida qadrlanadi, balki zamonaviy san'atda ham yangicha talqin va ijro uslublari bilan boyitilib kelmoqda.

"Kuygay" bastakorlik musiqasi ijrosi davomida kuy tuzilishi va ohanglarning o'zgaruvchanligi tufayli turli kayfiyat va hissiyotlarni ifodalash mumkin. U har bir qismida alohida mazmuni ochib berishga yo'naltirilgan. Maqomning har bir bo'lagida ko'proq ohangning tebranishi va dinamikasi sezilib, ijrochi o'z ijrosi orqali tinglovchilarga hayotning turli jihatlarini his qildirishga harakat qiladi.

Yangi talqinlar va ijro uslublari "Kuygay" bastakorlik musiqasining davomiyligini ta'minlab, kelgusi avlodlarga yetkazish uchun zamin yaratmoqda.

Xalq orasida "Kuygay" bastakorlik musiqasi dardli va fojiali voqealar haqida hikoya qiluvchi ashulalar bilan ham ijro etilishi mumkin. Bu usulda bastakorlik musiqasi xonandalik san'atining go'zallik va murakkabligini yanada ochib beradi. Shu boisdan "Kuygay" faqat cholg'u ijrosi bilan cheklanmay, balki she'r va qo'shiq bilan birga, an'anaviy muhitda bayon qilinadi.

Hozirgi kunda "Kuygay" bastakorlik musiqasining ijro san'ati zamonaviy o'zbek musiqasi madaniyatining ham muhim bir qismi sifatida rivojlanmoqda. Ko'plab yosh ijrochilar bu maqomni o'rganib, uni yangicha talqinlarda namoyon etishga intilmoqda. Shu orqali "Kuygay" bastakorlik musiqasi o'zining boy madaniy meros sifatida nafaqat an'anaviy muhitda, balki yangi musiqiy oqimlarda ham o'z o'rnini saqlab qolmoqda.

"Kuygay" bastakorlik musiqasi nafaqat ijrochilik usuli sifatida, balki uning ortida yotgan falsafiy va ma'naviy g'oyalar jihatidan ham boy mazmunli asardir. Bu maqom asosan inson ruhiyatidagi dard, diltortar his-tuyg'ular, sevgi va ayriliq kabi mavzularni ifoda etadi.

Bu bastakorlik musiqasi ijro paytida sozandalar tomonidan ohanglarning asta-sekin yuqori notalarga ko'tarilishi va yana pastlash jarayoni orqali tinglovchini turli kayfiyat va kechinmalarga olib boradi.

XULOSA

Kuygay Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarining eng nozik va hissiyotlarga boy yo'llaridan biri sifatida o'zbek musiqasi tarixida alohida o'rin egallaydi. Bu yo'l nafaqat musiqiy mahoratni, balki xalqning ma'naviy-estetik kechinmalarini ifoda etuvchi yuksak san'at namunasi hisoblanadi. Asrlar davomida ijro etib kelingan Kuygay o'zining nafis ohanglari va mukammal tuzilishi orqali musiqiy merosimizning bebaho boyligi sifatida e'tirof etiladi.

Tarixiy jihatdan Kuygay avlodan-avlodga o'tib, milliy musiqasi merosimizni

boyitib kelmoqda. U o‘z davrida mashhur sozandalar va xonandalar tomonidan ijro etilib, nafaqat xalq orasida, balki saroy musiqasida ham katta shuhrat qozongan. Uning ohanglari milliy ruhni uyg‘otib, xalqning o‘ziga xosligini namoyon etgan.

Bugungi kunda Kuygay bastakorlik musiqasi milliy bastakorlik musiqasi ansambllari repertuarining muhim qismi bo‘lib qolmoqda. Zamonaviy ijrochilar ushbu bastakorlik musiqasi yo‘lini yangi avlodlarga yetkazishda katta hissa qo‘shmoqda. Kuygayni asrash va uni xalq orasida keng targ‘ib qilish milliy musiqa merosini kelgusi avlodlarga yetkazish yo‘lidagi muhim vazifalardan biridir.

Kuygay Farg‘ona-Toshkent maqom yo‘llarining nafaqat musiqiy boyligi, balki xalqning milliy ma’naviyatini aks ettiruvchi buyuk asarlaridan biridir. Uning bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmaganligi, musiqiy merosimizning abadiylikni ko‘rsatadi. Kuygayni saqlash va o‘rganish o‘zbek musiqasining yuksak qadriyatlarini himoya qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. R.S.Abdullayev. O‘zbek mumtoz musiqasi. Toshkent “Yangi nashr” 2008-y.
2. Sh.Sh. Husanboyeva. O‘zbek maqomi tarixi va uning rivojlanishi. maqola Scientific progress. 2021-y.
3. A. N. Talaboyev. “Maqom san’ati. Maqom san’atini o‘rganishda va uni yosh ijrochilarga o‘rgatishda e’tibor qaratilish lozim bo‘lgan jihatlar”. Maqola. 2021-y.
4. O‘zbekiston bastakorlar uyushmasi. “ Musiqa ijodiyoti masalalari”. Toshkent 1997-y.
5. R. O‘. Xolmurodova. “Sharqda maqom san’atining paydo bo‘lishi va rivojlanishi”. Maqola. Journal of Creativity in Art and Design. 2024-y.
6. O. Ibrohimov “Maqom asoslari” darslik Toshkent 2023-y.

Foydalanilgan saytlar:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/musiqa-merosimiz-xazinaboni>